



Avtorja članka, študenti etnologije in kulturne antropologije FF UL ter Tina Komac (TNP) in Andrejka Ščukovt (ZVKDS) dokumentirajo suhozide in raziskujejo kulturno krajino Triglavskega narodnega parka v Bohinju 2021 (foto: Miha Kozorog) in v Bavščici 2022 (foto: Tina Komac).

ETNOLOGIJA IN ANTROPOLOGIJA NA ZAVAROVANIH OBMOČJIH

Etnološki večer, Slovenski etnografski muzej, 29. marec 2023

Prvi Etnološki večer Slovenskega etnološkega društva v letu 2023 je potekal 29. marca v Slovenskem etnografskem muzeju kot okrogla miza z naslovom Etnologija in antropologija na zavarovanih območjih. Posvetili smo ga izkušnjam etnologin in kulturnih antropologin, zaposlenih v parkih, in sicer njihovi vlogi v širši strokovni sestavi parkov, sodelovanju s strokovnjaki drugih področij, v prvi vrsti strokovnjaki naravoslovnih ved, ter potrebam, možnostim in priložnostim za preseganje delitve naravne in kulturne dediščine. Kot razpravljalke so na pogovoru sodelovale Ana Brancelj iz Krajinskega parka Ljubljansko barje, Darja Kranjc iz Regijskega parka Škocjanske jame in Tina Komac iz Triglavskega narodnega parka. Pogovor sva vodila Saša Roškar iz Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Kranj, in Miha Kozorog z Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani ter Inštituta za slovensko narodopisje ZRC SAZU.

Slovenija ima številna večja zavarovana območja: Triglavski narodni park, tri regijske parke (Kozjanski, Notranjski in Škocjanske jame) ter prek trideset krajinskih parkov in drugih na podlagi Zakona o ohranjanju narave zavarovanih območij. Kot etnologi in antropologi pa se zavedamo, da je to, kar imenujemo »narava«, tesno povezano s človekom, bodisi ker je bil človek odločilno vpleten v nastajanje ekosistemov, bodisi ker nanje s sprotim delovanjem na različne načine vpliva, in nenazadnje zato, ker entitete v svojem okolju upomenja. Ta pogled je bil izhodišče našega

prevpraševanja dejanske in potencialne vloge naše discipline v varstvenih procesih ter iskanja presečišč med varovanjem narave in ohranjanjem kulturne dediščine. Parki namreč niso bili ustanovljeni le z namenom varstva narave, ampak so njihovi varstveni cilji pogosto povezani z varstvom kulturne dediščine in ohranjanjem kulturne krajine. Razpravljalke so podale izkušnje iz treh kategorij parkov: nacionalni, regijski in krajinski park. Ob iskanju sogovornikov za dogodek pa se je tudi izkazalo, da zavarovana območja, ki imajo upravo (obstajajo tudi takšna brez nje), pogosto sploh nimajo zaposlenih strokovnjakov za družbeno-kulturne procese, kaj šele etnologov oz. antropologov. Tudi dve od sodelujočih sta se zaposlili na delovnem mestu, ki je bilo prvotno namenjeno strokovnjakom s področja arheologije, ker parka upravljata z večjimi arheološkimi lokacijami. Vendar pa so vse poudarile, da se je prav zaradi njihove vključenosti v delo parka zavedanje uprave in sodelavcev o pomenu etnologije oz. antropologije za kakovost varstvenih ukrepov izdatno povečalo.

Kot etnologinje in kulturne antropologinje so kolegice primarno zaposlene kot strokovnjakinje za kulturno dediščino. V tej vlogi imajo kontinuirane stike s prebivalci parkov. Z njimi se seveda pogovarjajo o marsičem, tudi o njihovem dojetanju okolja, različnih dejavnostih v okolju ter izkušnjah z drugimi akterji v tem okolju, vključno s parkom. Ta pozicija kolegice pogosto postavlja v vlogo mediatorok med prebivalci in upravo ter drugimi strokovnimi službami parka, kar je za posameznika izjemno

* Miha Kozorog, dr. etnologije, izredni profesor, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo; ZRC SAZU, Inštitut za slovensko narodopisje; miha.kozorog@ff.uni-lj.si.

** Saša Roškar, konservatorska svetovalka, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Kranj; sasa.roskar@zvkd.si.

težka naloga. Pri tem pridejo do izraza širše etnološke in antropološke veščine, kot so metode terenskega dela, participatorne metode in metode osveščanja akterjev. Še posebej, ko se varstvo narave »tepe« s potrebami sodobnega kmetijstva, se pokaže velik pomen veščin dela z ljudmi, sodelovanja in soočanja. Vse sogovornice so poudarile, kako pomembne so participatorne politike in prakse za lokalno prebivalstvo, če želimo, da se v prihodnje bolj uspešno udeležijo varstveni cilji posameznih območij.

Kot zelo pomemben segment svojega dela vidijo sodelovanje z naravovarstveniki. Kot etnologinje in antropologinje pogosto vidijo širšo in kompleksnejšo sliko relacij na nekem območju, kot jo vidijo naravoslovci ali drugi strokovnjaki. Z etnografsko metodo namreč lahko pokažejo na kulturne prakse, družbene odnose, identitete, politike in ideologije ter zgodovinske komponente območja, kar naravovarstveniki cenijo kot pomembno znanje. Sogovornice so podale številne konkretne primere, ko je bilo njihovo sodelovanje ključnega pomena, in sicer vselej, ko je šlo za kulturne krajine, s človekom tesno povezane habitate, specifično grajeno okolje, kot so suhozidi in kali, ter nenazadnje tudi kulturne in invazivne rastline.

Kljub izjemnemu pomenu etnologije in kulturne antropologije za zavarovana območja (o čemer pričajo tudi dobre

izkušnje iz mednarodnega okolja – nenazadnje tudi Unescov program Človek in biosfera, v okviru katerega delujeta Regijski park Škocjanske jame in Triglavski narodni park) je zastopanost te stroke v parkih precej porazna. Razlog za to je v veliki meri sistemski, saj so parki primarno razumljeni kot naravovarstvene inštitucije. Tako sodijo v okvir Ministrstva za okolje, podnebje in energijo, ki primarno zaposluje naravovarstvene strokovnjake (prednjačijo naravoslovci in geografi), sistematizirana delovna mesta za strokovnjake s področja družboslovja in humanistike pa so izjemno redka. V preteklosti so bila sodelovanja tesnejša; svoje je naredila zakonska sprememba leta 1999, ko so ločili področji naravne in kulturne dediščine, s tem pa tudi financiranje teh področij dodelili dvema ministrstvom, ki imata različne prioritete. Na srečo spodbudni impulzi prihajajo kar s terena, saj po izkušnjah razpravljavk prebivalci parkov sami poudarjajo pomen sodelovanja in etnologije oz. antropologije v teh procesih.

Zaključimo lahko optimistično, da imata etnologija in kulturna antropologija na zavarovanih območjih še lepo prihodnost. Varovanje t. i. »narave« mora biti interdisciplinarno, interdisciplinarnost brez etnografske sodelovalne metode ter etnološkega oz. antropološkega razumevanja človeka v okolju pa ne more biti »trajnostna«.

